

TÜRKİYE'DE ÇEVİRMEN OLMAK....

Elif şafak

Tempo (Ocak 2007)

“Türkiye’de yazar olmak nasıl bir şey?” sorusuyla sık sık karşılaşıyorum. Ama ben bugün alışageldiğim gibi bu meseleyi değil, başka bir soruyu düşünmek istiyorum: “Türkiye’de çevirmen olmak nasıl bir şey?”

Nasıl bir şey ince ince bir edebi metni, bütün bir kitabı haftalar aylar, bazen senelerce didinerek, kimi zaman yazarından da daha çok düşünüp hatta ondan daha iyi ifade ederek, alıp bir dilden bir başka dilin karasularına taşımak? Nasıl bir şey insanların ısrarla kendilerini milliyetçilikler ekseninde tanımladığı bu çağda ulusal sınırları, kültürel önyargıları kelimelerin gücüyle aşmak? Nasıl bir şey kültürlerarasındaki dilsel, dolayısıyla zihinsel yakınlıkların, kelime ve ifade benzerliklerinin yahut tam tersine, bir dilden bir başka dile kolay kolay geçiş yapamayan dil cambazlıklarının fazlasıyla farkında olmak? Nasıl bir şey sadece dil felsefesi değil, toplumlar hakkında da öngörü sahibi olmak ve bunları kimseyle tam olarak paylaşamamak? Nasıl bir şey ortaya çıkan her eserin, her çeviri kitabın sessiz kahramanı olmak ve bu durumdan gocunmamak? Bazen bana öyle geliyor ki tam anlamıyla bir “nefs terbiyesi” çevirmen olmak, kat üstüne kat çıkararak ego inşa eden biz yazarların hiç bilemeyeceği türden bir nefis terbiyesi.

Peki nasıl bir şey tüm bunları Türkiye’de yapmak? Emeğinin, zamanının, harcadığın enerjinin ve zihin yoğunluğunun ne maddeten ne manen karşılanacağını bile bile gene de gömülmek bir metne, ayırmak saatlerini, seve seve? Metin tamamlanıp, çeviri ortaya çıktığında okurların da yayıncıların da yazarların da bunca emeği tam anlamıyla asla idrak edemeyeceklerini bile bile çevirmek, çevirmen olmak nasıl bir şey bu memlekette? Üstüne üstlük, emeğinin hakkını tam olarak alamazken bir de açılan davalardan nasibini almak, yok yere suçlanmak, çevirdiğin kitap yüzünden hapis yatma istemiyle mahkemelik olmak, 301. maddenin hedefi haline gelmek nasıl bir şey sahi?

Kitaplarım Türkçeden İngilizceye, İngilizceden Türkçeye çevrilirken ben her iki dilde de demir atmış Amerikalı ya da Türk çevirmenlerle çalışma şansını edindim. “Bir kültüre ve topluma dair daha derin bir fikir sahibi olmak istiyorsanız o dilden başka bir dile aktarılamayan kelimelere kavramlara bakın” diye önerir Salman Rüşdie. Benim için de

romanlarımın çevirmenleriyle çalışmak bu anlamda sadece İngilizce ya da Türkçeye dair değil, bir de her iki kültüre dair gözlem şansını getirdi. Ve bir şeyi çok açık gördüm: siz nasıl bir yazar olursanız olun, hatta dilediğiniz kadar başarılı ya da iyi bir yazar olun, son tahlilde çevirmendir sizi bir başka dilde var eden. Ondadır yaratıcılığın tılsımı kültürlerarası bu yolculukta, anladım ki amenna, bir dilden bir dile giderken bu edebi yolculukta kaptan yazar değil, çevirmendir.

Gelelim memleketteki duruma. Türkiye’de kendilerini bu vatanın yegane sahibi, kendileri gibi düşünmeyen herkesi de bu vatanın üvey evladı addedenler var, malum. Bunlar bir kitabı sevmeyenler mi, vatani korumak sistemi kollamak adına harekete geçip, kitabın yazarının yanısıra çevirmenin de peşine düşebiliyorlarsa eğer, bu durum yasalardaki kimi açıklardan kaynaklanıyor. Chomsky’yi sakıncalı mı buldular diyelim, Chomsky’nin kelimelerinin Türkçeye kazandırılmasından mesul kişiyi, yani çevirmenini alıyorlar hedef tahtasına. Keza benim davamda da, orijinali İngilizce yazılan ve Türkçeye Aslı Biçen tarafından kazandırılan **BABA VE PİÇ** hakkında açılan soruşturmaya hem yayıncı hem çevirmen dahil edilmek istenmiş, ancak kitabın yazarı vasfıyla ben Türkiyede bulunduğum için diğerleri hakkında takipsizlik kararı verilmişti. Sonuçta, bir de bakmışsınız ki çevirmenlerin adları mahkeme tutanaklarında, dava dosyalarında. Bir yabancı gazeteci gelse, sorsa nedir bu insanların suçları diye, ne diyeceğiz? Suçları “kelimelerin bir dilden bir dile akmasını sağlamak”, suçları kitap çevirmek, suçları farklı dillerden ve kültürlerden insanlar birbirlerinin seslerine sağır kalmasınlar diye aracılık etmek, suçları çevirmen olmak mı diyeceğiz?

Türkiyede peşpeşe çevirmenlere dava açılıyor. Onların davaları büyük patırtılar koparmıyor, tıpkı emekleri gibi problemleri de ikinci planda tutuluyor. Yasalarda bu yarı sürreal yarı gülünç duruma sebep olan açıklar var. Bunların giderilebilmesi için toplumun da devletin de çevirmenlerin taleplerine ve en önemlisi, çevirmenlerin ortak girişimlerine kulak vermeleri gerek. Son zamanlarda çeşitli sivil toplum örgütleri bu konuda harekete geçti. Hepsinin ortak olarak altını çizdikleri çok temel bir nokta var. Şu anda uygulanan basın yasasının 2. maddesi, eğer kitabın yazarı yurtdışındaysa “eser sahibi” olarak çevirmeni görmekte ve sorumlu tutmakta. Bu bariz çelişkinin giderilmesi ve çevirmen ile eser sahibi arasındaki farkın yasalar karşısında görülmesi şart. Tabi bir de 301. maddenin değişmesi şart ya, o daha başka bahara...